

شماره ۶ || سال دوم || زمستان ۱۳۹۷ ||

ارائه نسخه جدید و بازخوانی گل نبشته‌های آغازیلامی MDP 31, 27 و MDP 31, 33 موجود در موزه لوور

روح‌الله یوسفی‌زُشکی^I

سحر یزدانی^{II}

(صص: ۵۲ - ۴۱)
تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۶/۱۴
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۸/۱۸

چکیده

در خاور نزدیک، قدیمی‌ترین سیستم‌های نگارشی شناخته شده تا به امروز (سیستم نگارشی آغازمیخی در بین‌النهرین و سیستم نگارشی آغازیلامی در فلات ایران) در پایان هزاره چهارم قبل از میلاد ظهور کردند. این سیستم‌ها، به منظور اهداف مدیریتی و حسابداری بودند و با وجود تشابهاتی در سیستم‌های شمارشی و نشانه‌های عددی و عدم تشابه در نشانه‌های معنایگزارانه در کنار یکدیگر به صورت مجزا تکامل یافته‌اند. برخلاف سیستم نگارشی آغازمیخی و وارث آن (خط میخی)، به دلیل ناپدید شدن این سیستم نگارشی (آغازیلامی) در فلات ایران در حدود ۲۸۰۰ ق. م.، خط آغازیلامی هیچ هم‌خانواده‌ای از خود برجای نگذاشته تا بتواند در رمزگشایی این سیستم به ما کمک نماید. به همین دلیل در طی صد سالی که از کشف این سیستم می‌گذرد، تنها عناصری که در آن با خط آغازمیخی مشترک است، مانند تعدادی از سیستم‌های شمارشی و تعداد انگشت‌شماری از نشانه‌ها، برای ما قابل فهم و رمزگشایی بوده‌اند. گل نبشته‌های آغازیلامی MDP 31, 33 و MDP 31, 27، مانند بیشتر گل نبشته‌های آغازیلامی از شوش یافت شده و در اوایل قرن بیستم میلادی برای نخستین بار منتشر شدند، زمانی که هنوز اطلاعات اندکی راجع به سیستم نگارشی و اقتصاد و ساختار جوامع آغازیلامی وجود داشت. مطالعات پیشرفته امروزی در مورد ساختار جوامع در نیمه دوم هزاره چهارم قبل از میلاد و همچنین سیستم‌های نگارشی باعث توجه روزافزون به ارزیابی و بازخوانی مجدد این متون شده است. در این مقاله نیز به بازخوانی مجدد این دو گل نبشته و پیشنهادی برای درک بهتر از این متون خواهیم پرداخت.

کلیدواژگان: آغازیلامی، گل نبشته، شوش، آغازمیخی.

Rouhollah.yousefiz@yahoo.com

I. استادیار گروه باستان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین (نویسنده مسئول).
II. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

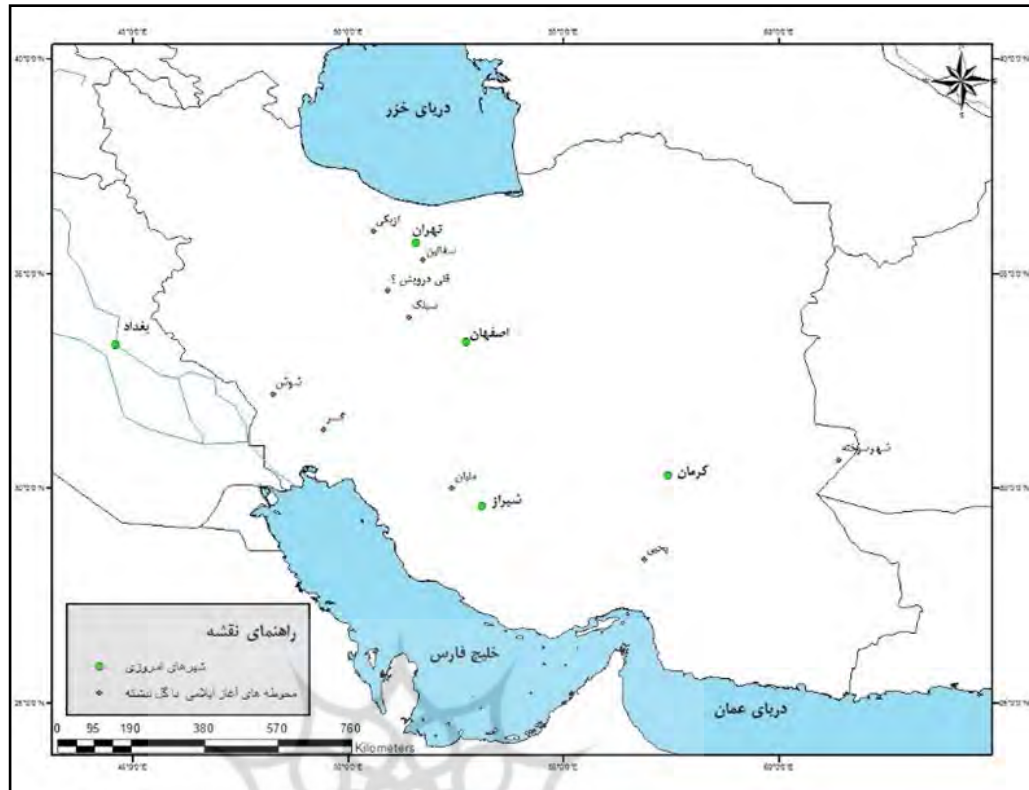
مقدمه

در طی کاوش‌های باستان‌شناسی فرانسوی‌ها در شوش، در استان خوزستان، بیش از ۱۶۰۰ گل‌نبشته به دست آمد که به عنوان یکی از قدیمی‌ترین نظام‌های نگارشی شناخته شد (Dyson, 1968: 21-30). ونسان شیل، این متون ایرانی را مربوط به پیش از شروع دوران تاریخی ایران می‌داند و بدین دلیل که این الواح در ابتدا در شوش پیدا شده بودند و در نظری شوش مترادف با ایلام بود، لفظ «آغازایلامی» را بر آن اطلاق کرد و به شکل نادرستی آن را یک نظام نگارشی بومی ایلامی و متعلق به زبانی که بعداً به طور فرضی به نام «انشانی» خوانده شد، قلمداد کرد (Scheil, 1900). در ابتدا، همه متون غیرمیخی یافته شده در شوش، ذیل این نام طبقه‌بندی شد؛ اما امروزه این نام به زبان متون میخی (متون میخی ایلامی) که پس از آن پدیدار شد، تعلق گرفته است. عنوان آغازایلامی فعلاً به مثابه بهترین اصطلاح، همچون نامی قراردادی برای کهن‌ترین متون بومی ایرانی باقی مانده است (Dahl, 2014: 23). متون آغازایلامی از مکان‌های مختلفی در ایران به دست آمده است و تقریباً تمام آن‌ها در ضمن کاوش‌های علمی باستان‌شناسی یافت شده‌اند. بر اساس داده‌های رادیوکربن، الواح آغازایلامی را می‌توان با اطمینان متعلق به حدود ۳۳۵۰-۳۰۰۰ ق.م. تاریخ‌گذاری کرد (Ibid: 24). پژوهش‌های باستان‌شناسی اخیر حاکی از آن است که بسیاری از محوطه‌های مهم در سراسر ایران در حدود ۲۸۰۰ ق.م. متروک شده و تا پیش از پایان هزاره سوم دوباره مسکونی نشده‌اند و هیچ نمونه‌ای از نگارش در ایران، در فاصله زمانی ناپدید شدن سیستم نگارشی آغازایلامی در حدود ۲۹۰۰ ق.م. و شروع خط میخی در حدود ۲۲۰۰-۲۳۰۰ ق.م. وجود ندارد (Ibid: 26).

پدیده آغازایلامی

چند دیدگاه مهم درباره تحولات این دوران وجود دارد: به نظر «پیتمن»، افق آغازایلامی شامل یک سیستم نگارشی، هنر مهرسازی و دیگر شواهد مبتنی بر وجود نظام مدیریتی پیچیده می‌باشد که فاقد منشأ بین‌النهرینی است (Pittman, 1997: 135). «رایت» و «جانسون» معتقدند که آغازایلامی، فرهنگی در قالب سیستم نوشتاری است که در دشت شوشان و سرزمین‌های مرتفع غرب ایران و شرق بین‌النهرین بین ۳۱۰۰ و ۲۹۰۰ ق.م. ظاهر شده است (Wright & Johnson, 1975: 269). «آلدن» نیز از دوره آغازایلامی را به عنوان یک پدیده فرهنگی گسترده در سراسر سرزمین ایران یاد می‌کند که از ۳۳۰۰ ق.م. آغاز گردیده و تا ۲۸۰۰ ق.م. ادامه می‌یابد (Alden, 1982: 613). «رابرت انگلوند» معتقد است که پیدایش سیستم مدیریتی و اداری آغازایلامی در ایران دارای ابهامات بسیاری بوده و احتمالاً در ۳۳۰۰ ق.م. جدای از تحولات سیستم اداری و پیدایش نگارش در بین‌النهرین آغاز شده و در ۳۰۰۰ ق.م. به پایان رسیده است (Englund, 2004: 104). در حقیقت، با توجه به مدارک و متون برجای مانده، دوره آغازایلامی مرحله‌ای است از تاریخ ایران با مشخصه استفاده از نگاره‌های آغازایلامی بر روی گل‌نبشته‌های کوچک که این گل‌نبشته‌ها مستطیلی یا بالشتکی شکل هستند و از جنس گل رس تمیز و کاملاً ورز داده شده، معمولاً به عرض ۲٫۵ تا ۵ سانتی‌متر و طول ۷ تا ۹ سانتی‌متر می‌باشند. این دوره، در اواخر هزاره چهارم و اوایل هزاره سوم ق.م.، هم‌افق با فرهنگ جمدت‌نصر و مرحله اول سلسله‌های قدیم در بین‌النهرین است (یوسفی‌زُشک، ۱۳۸۹: ۲۲۵).

گسترده‌ترین دوره آغازایلامی تا کنون در ایران (نقشه ۱) با سطوح 14-16 b آکروپل در شوش (Lamberg-IVc) (Le Brun, 1970; Dittman, 1986a: 173-75, 82; 1986b: 347) تپه یحیی (Girshman, 1938) IV2 سیلک (Karlovsky, 1971; Damerow & Englund, 1989) تپه ملیان دوره بانس جدید (Sumner, 1986; Dittman, 1986b: 334-337; Nicolas, 1990)، شهر سوخته I (Tosi, 1983)، ازبکی (مجیدزاده، ۱۳۷۹)، تپه سفالین (حصاری، ۱۳۸۶) مطرح می‌باشد.

نقشه ۱. گستردگی محوطه‌های آغازیلامی (نگارندگان، ۱۳۹۷).

گل‌نیشته‌های آغازیلامی

در حال حاضر با تلاش و همکاری موزه‌های مختلف و کتابخانه دیجیتال CDLI تعداد ۱۶۳۲ عدد از این گل‌نیشته‌ها (تا زمان نگارش این مقاله) با کیفیت عالی به صورت یک مجموعه در دسترس علاقمندان و پژوهشگران قرار گرفته و از خرداد ماه سال ۱۳۹۷ موزه ایران نیز به این رویداد پیوسته است.

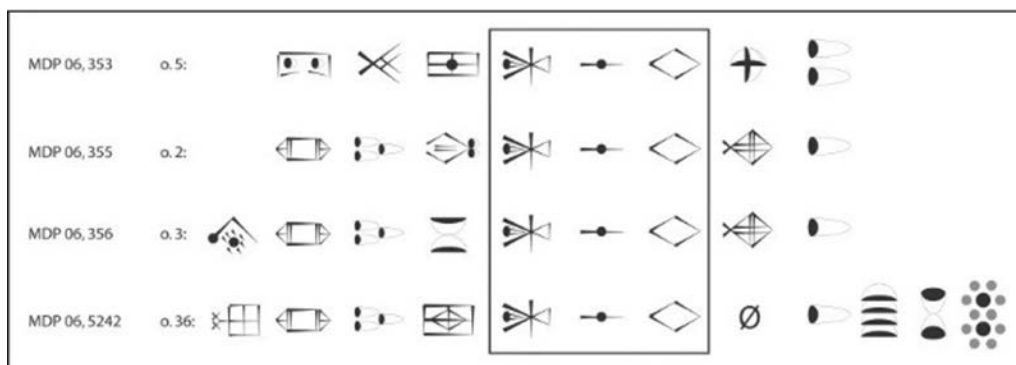
فراوانی گل‌نیشته‌هایی که در موزه‌های مختلف دنیا نگه‌داری می‌شوند عبارتند از:

- ۱- تعداد ۱۰۱۶ عدد در موزه لوور پاریس (شامل گل‌نیشته‌های یافت شده از محوطه‌های شوش و تپه سیلک).
- ۲- تعداد ۵۳۴ عدد در موزه ملی ایران (شامل گل‌نیشته‌های یافت شده از محوطه‌های شوش، ازبکی، ملیان و تپه یحیی).
- ۳- تعداد ۴۹ عدد در مکان نامشخص (شامل گل‌نیشته‌های یافت شده از محوطه‌های شوش، ملیان، تپه سفالین، شهر سوخته، تل گسر و چغامیش. تک لوح چغامیش به احتمال خیلی زیاد شمارشی است و به اشتباه دوره آغازیلامی برای آن در این سایت در نظر گرفته شده است).
- ۴- تعداد ۱۳ عدد در موزه دانشگاه پنسیلوانیا (شامل گل‌نیشته‌های یافت شده از محوطه‌های شوش و ملیان).
- ۵- تعداد ۱۰ عدد در موزه اورشلیم (شامل گل‌نیشته‌های یافت شده از محوطه شوش).
- ۶- تعداد ۸ عدد در موزه دانشگاه سائوپائولو برزیل (شامل گل‌نیشته‌های یافت شده از محوطه شوش).
- ۷- تعداد ۱ عدد در موزه هنر دانشگاه کلمبیا در نیویورک (شامل گل‌نیشته‌ی یافت شده از محوطه شوش).

۸- تعداد ۱ عدد در موزه آشمولین آکسفورد (شامل گل نبشته‌ی یافت شده از یک محوطه نامعلوم).

همچنین از این گل نبشته‌ها در حدود ۱۵۳۹ عدد از شوش، ۳۴ عدد در ملیان، تعداد قابل توجهی از تپه سفالین (تاکنون ۱۱ مورد از آن منتشر شده است (Dahl et al., 2012: 57))، ۲۷ عدد از تپه یحیی، ۱۳ عدد از تپه سیلک، ۱ عدد از تل گسر، ۱ عدد از چغامیش، ۱ عدد از شهر سوخته و ۱ عدد از تپه ازبکی به دست شده است.

سیستم نگارشی گل نبشته‌های آغازایلامی در فلات ایران و سیستم نگارشی آغازمیخی در بین‌النهرین به عنوان قدیمی‌ترین سیستم‌های نگارشی که در پایان هزاره چهارم قبل از میلاد در خاور نزدیک ظهور کردند، در نظر گرفته می‌شوند. این سیستم‌ها، به منظور اهداف مدیریتی و حسابداری بودند و با وجود تشابهاتی در سیستم‌های شمارشی و نشانه‌های عددی و عدم تشابه در نشانه‌های معناگاران در کنار یکدیگر به صورت مجزا تکامل یافته‌اند. برخلاف سیستم نگارشی آغازمیخی و وارث آن (خط میخی)، به دلیل ناپدید شدن این سیستم نگارشی (آغازایلامی) در فلات ایران در حدود ۲۸۰۰ ق. م.، خط آغازایلامی هیچ هم‌خانواده‌ای از خود برجای نگذاشته تا بتواند در رمزگشایی این سیستم به ما کمک نماید. به همین دلیل در طی صد سالی که از کشف این سیستم می‌گذرد، تنها عناصری که در آن با خط آغازمیخی مشترک است، مانند تعدادی از سیستم‌های شمارشی و تعداد انگشت‌شماری از نشانه‌ها، برای ما قابل فهم و رمزگشایی بوده‌اند (Desset, 2016: 67)؛ هرچند که برخلاف کهن‌ترین متون بین‌النهرین، متون آغازایلامی به شیوه خطی نوشته شده‌اند. جدای از اطلاعات اداری مندرج در عنوان و متن، همه متون آغازایلامی را می‌توان به ورودی‌هایی متشکل از نشانه‌های عددی که نشانه‌های غیر عددی مقدم بر خود را تعریف می‌کنند، تقسیم کرد (Engulnd, 2004: 104-6). این بخش‌های غیر عددی در هر ورودی جداگانه، ممکن است که از داده‌هایی در خصوص یک شیء شمرده شده (در گسترده‌ترین مفهوم آن) تشکیل شود. هر دوی این‌ها از زمینه متن قابل دریافت و استنباط است؛ نشانه‌های آغازایلامی دربرگیرنده ۱۷ نشانه عددی پایه و ۱۴۰۰ نشانه غیر عددی است (Dahl, 2005a: 124)، در حالی که نشانه‌های عددی نسبتاً به خوبی مشخص شده است، شناسایی نشانه‌های غیر عددی به طور مقدماتی برپایه جستجو و مطابقت حدود دو-سوم مدارک موجود است. در حال حاضر فقط می‌توان طبقه‌بندی‌های بسیار اولیه معنایی نشانه‌ها را همچون: نشانه‌های عددی، نشانه‌های بیان‌کننده صاحب شیء، موضوع نشانه‌ها، نشانه‌هایی را که به شکل پیچیده‌ای صاحبان اشیاء را معلوم می‌کند، از یکدیگر تفکیک کرد. ممکن است برخی از ردیف‌های غیر عددی نشانه‌ها به طول قابل توجهی در برخی متن‌های متأخر برسد، به طوری که وجود ۶ تا ۱۰ نشانه در هر

شکل ۱. هجاهای آغازایلامی (Dahl, 2014: 25).

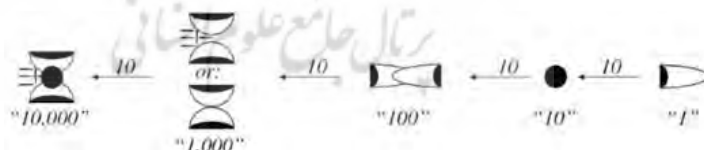
رشته، امری بعید نیست. به نظر می‌رسد که بخش‌هایی از این رشته نشانه‌ها، قسمت‌هایی از آن که به اشیاء دلالت ندارد، به شکلی پیچیده بر صاحبان اشیاء دلالت داشته باشد. تنها بخش محدودی از نشانه‌ها (شاید حدود ۱۰۰ نشانه) به این شیوه برای نمایاندن صاحبان به‌کار رفته است. از این رو می‌توان فرض کرد که با عنایت به الگوی تکراری این نشانه‌ها، نظام نگارشی آغازیلامی در متأخرترین مرحله کاربردهش، فهرستی را پدید آورده بود که نشانه‌های گرافیکی و ارزش آن‌ها هنوز یک دست و استاندارد نبود. توجه به این نکته مهم است که شکل این فهرست برپایه ویژگی‌های اشکال مصور نیست، بلکه برخی از نشانه‌ها به مثابه اشیاء و بیشتر آن‌ها کاملاً انتزاعی است. در شکل ۲، هیچ‌یک از نشانه‌های هجایی، نه به شکل واضح برای نشانه‌های اشیاء به‌کار رفته است، و نه روشن است که هر یک مرجع شکل نگاری دارد یا خیر (Dahl, 2014: 24).

از آنجا که متون آغازیلامی مراودات اداری را در چهارچوبی فرهنگی و اقتصادی ضبط کرده است که چندان برای ما ناآشنا نیست، و کاتبانی که این متون را نوشته بودند، سیستم‌های شمارشی دوره قبل از خود (اوروک) را به‌کار گرفته بودند، ما اینک قادر هستیم که مندرجات بسیاری از این متون را رمزگشایی کنیم (Ibid). در سال ۱۹۷۸-۱۹۷۹ م. «یوران فریبرگ» (ریاضیدان سوئدی) رمزگشایی اولیه از یک گروه متون را برپایه مقدار محصولات غلات به‌دست آمده از این متون و با استفاده از سیستم‌های شمارشی معین و تشابه با متون بین‌النهرینی پیشنهاد کرد (Friberg, 1978-79).

براساس نتایج فریبرگ و کار پروژه برلین-اوروک (CDLI)، «پیتر دامرو» و «رابرت انگلند» چند سال دیرتر، شناسایی شماری از نشانه‌ها را به همراه رمزگشایی تقریباً کاملی از دو گروه از متون برپایه محصولات هم‌ارز و مقایسه با متون بین‌النهرینی و مدارک داخلی ارائه کردند (Damerow et al., 1989). «یاکوب دال» نیز یک رمزگشایی اولیه از ترمینولوژی گوسفند و بز در متون آغازیلامی

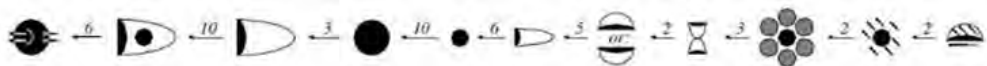
شکل ۲. سیستم شمارشی شصت‌تایی (Dahl, 2005: 124).

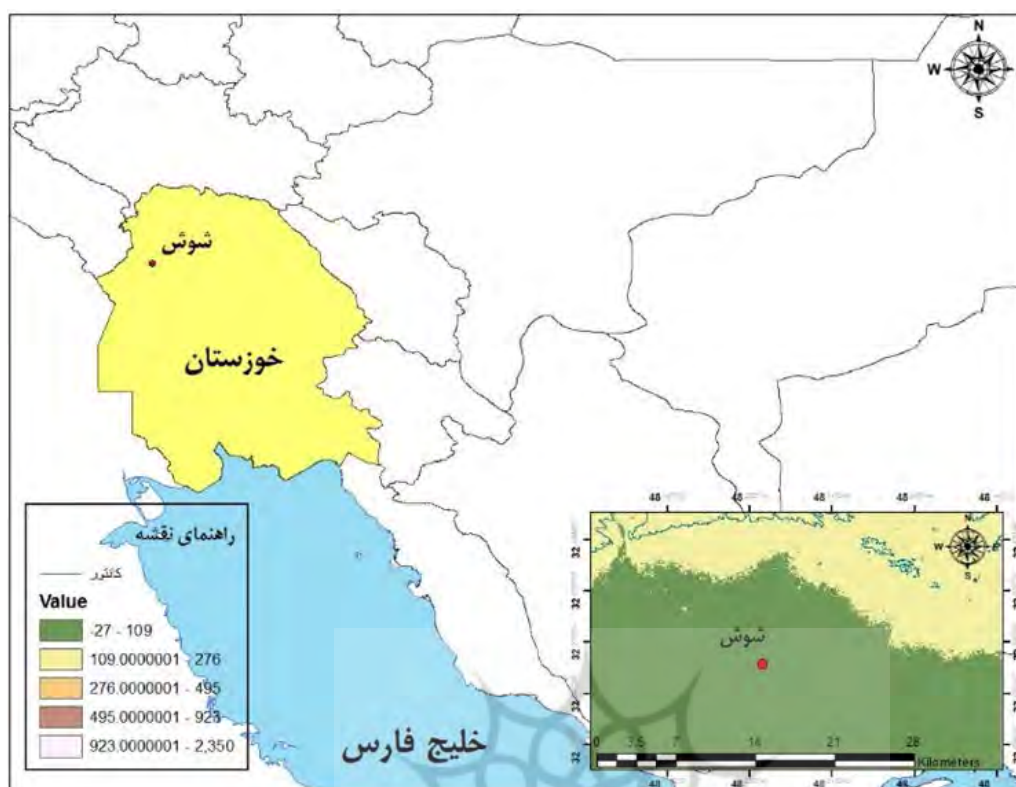
شکل ۳. سیستم شمارشی ده‌تایی (Dahl, 2005: 124).

شکل ۴. سیستم شمارشی دو شصت‌تایی (Dahl, 2005: 124).

شکل ۵. سیستم شمارشی ظرفیت غلات یا سیستم شمارشی حجمی (لیتری)، (Dahl, 2005: 124).

نقشه ۲. موقعیت مکانی شوش (نگارندگان، ۱۳۹۷).

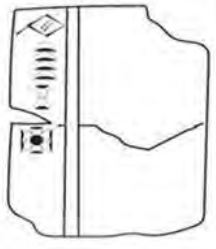

شوش (Dahl, 2005a: 10-70) بر پایه مشاهدات متعددی همچون: بزرگی گله، ارتباط میان نرها و ماده‌ها در گله، شمار بچه‌ها، ارتباط میان ماده‌های بالغ و محصولات دامی و همچنین مقایسه با عملیات حسابداری بین‌النهرینی بنا شده است (Dahl, 2014: 25).

سیستم‌های شمارشی به‌کار رفته در سیستم آغازایلامی (شکل ۲ تا ۵) که تاکنون با توجه به مشابهت با الواح آغازمیخی شناسایی شده‌اند، فقط ۴ سیستم تا به امروز می‌باشد که از سیستم‌های شمارشی دوره ماقبل (اوروک) وام گرفته شده‌اند و ارزش شمارشی آن‌ها نیز دقیقاً مشابه الواح شمارشی اوروکی می‌باشد (Dahl, 2005a: 124; Englund, 2004: 107).

در این مقاله به بازخوانی دو گل‌نشته آغازایلامی می‌پردازیم. علت انتخاب و اهمیت این الواح همان‌طور که در ادامه به آن خواهیم پرداخت، تفاوتی است که با دیگر گل‌نشته‌های آغازایلامی در جمع‌داری کل دارند (هر دو متعلق به محوطه شوش می‌باشند) و به همین علت دوباره بازخوانی شده‌اند.

گل‌نشته 33, 31 MDP

یک گل‌نشته مدیریتی آغازایلامی با ابعاد ۱۲×۴۷×۵۲ میلی‌متر و از جنس گل رس می‌باشد که از محوطه شوش به دست آمده و برای نخستین بار در سال ۱۹۴۹ م. توسط «رونالد دومکنم» منتشر شده است؛ این گل‌نشته هم‌اکنون در موزه لوور پاریس نگهداری می‌شود (ر. ک. به: تصویر ۱). تقریباً ۷۵ درصد از این متن حفظ شده است و در قسمت تیترو هم چنین ابتدای سه ستون محوشدگی و شکستگی دارد و احتمالاً یک متن جمع‌داری یا ورودی انبار باشد و نشان‌دهنده مجموع چند نشانه که به احتمال زیاد محصولات مرتبط با غلات یا شاید محصولات لبنی و دامی که با سیستم شمارشی حجمی شمرده شدند، به شرح ذیل می‌باشد:

تصویر نگاری	معنا نگاری	طراحی گل‌نیشته	تصویر گل‌نیشته
obverse 1. header 2. ? 3. ? 4. ? 5. 6. ? 7. 8. reverse 1. 	obverse 1. M327+X , header 2. M157 X M305~f M057~e M263~b1, 2(N01) 3. [...] M263~b , 2(N01) 4. x M263 , 5(N01)# 5. M387~a M263~b , 4(N01) 6. [...] M263~a , 1(N01) 7. M004 M218+M288~f M066 M263~b1# , 1(N01) 8. M024 M004 M218 M263~b M038~a M263~a , 2(N01) reverse column 1 1. M243~g , 4(N39B) 1(N24) 1(N30C)	 	

تصویر ۱. بازخوانی و طراحی و تصویرنگاری گل‌نیشته MDP 31, 33 (نگارندگان، ۱۳۹۷).

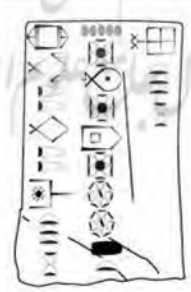

در ابتدا گل‌نیشته با تیتیر نشانه خاندان یا نهاد شروع شده و ورودی اول یک زنجیره از نشانه‌ها که نشان‌دهنده مالک (یا مالکان) محصول است؛ متشکل از $M157+X+M305\sim f+M057\sim e$ می‌باشد که محصول $M263\sim b$ به تعداد 2 (N01) متعلق به این مالک می‌باشد. نشانه عددی N01 هم در سیستم شمارشی ده‌تایی و شصت‌تایی، دو شصت‌تایی و ظرفیت به کار رفته، اما با توجه به ادامه متن و نیز جمع‌داری کل متن، در سیستم ظرفیت است؛ و در نتیجه، موکد این نکته می‌باشد که محصول $M263\sim b$ با سیستم حجمی شمرده شده و احتمالاً یک محصول مرتبط با غلات، مانند ماء‌الشعیر یا محصول دامی و یا لبنی، مانند: شیر، کره یا روغن و... می‌باشد.

ورودی دوم نیز یک نشانه محوشده که احتمالاً نام مالک و محصول $M263\sim b$ است که با تعداد 2 (N01) شمرده شده است که با توجه به ورودی قبلی و ادامه متن در سیستم ظرفیت شمرده شده است. ورودی سوم نیز مانند ورودی سوم، یک نشانه محوشده که احتمالاً نام مالک و محصول $M263\sim b$ است که با تعداد 5 (N01) شمرده شده است. ورودی چهارم نیز محصول $M263\sim b$ با تعداد 4 (N01) متعلق به مالک $M387\sim a$ می‌باشد. ورودی پنجم نیز یک نشانه محوشده که احتمالاً نام مالک و محصول $M263\sim a$ است که با تعداد 1 (N01) شمرده شده است. ورودی ششم، یک زنجیره نشانه که نشان‌دهنده مالک (یا مالکان) محصول است، متشکل از $M004+[M218+M288\sim f]$ متعلق به آن‌ها می‌باشد. ورودی هفتم، یک زنجیره که نشان‌دهنده مالک (یا مالکان) محصول است، متشکل از $M024+M004+M038\sim a+M263\sim b+M218$ می‌باشد که محصول $M263\sim a$ با تعداد 2 (N01) متعلق به او می‌باشد.

هرچند به دلیل از بین رفتن قسمتی از متن نمی‌توان این زنجیره نام را کامل در ادامه هم دانست، ممکن است بعد از نشانه $M218$ نشانه محصول و نشانه شمارش آمده باشد و ادامه زنجیره اسم متعلق به مالک دیگری و محصولات وی باشد. نکته مهم دیگر در ورودی هفتم، چه یک زنجیره باشد و یا چه دو زنجیره متفاوت آن است که نشانه $M263\sim b$ این بار در زنجیره نام مالک به کار رفته که در تعداد بسیاری از گل‌نیشته‌ها این اتفاق می‌افتد که نشانه‌های مربوط به محصول یا کارگر

یا... در زنجیره نام به عنوان یک هُجا، مستقل از معنی قبلی خود به کار می‌رود. در انتهای ورودی ثبت شده در پشت گل نبشته جمع نهایی کل متن را داریم که با نشانه M 243~g و تعداد نهایی 4(N30C)+1(N24)+1(N39B) در سیستم ظرفیت شمرده شده است که نشان می‌دهد شمارش کل محصولات متن براساس سیستم ظرفیت یا حجم می‌باشد. از طرفی در هیچ قسمت از متن، ما شمارشی از نشانه M 243~g نداریم و تنها در پشت گل نبشته، جایی که انتظار داریم جمع کل متن بیاید، است که این نشانه ظاهر می‌شود. با توجه به این که در سراسر متن نشانه M 263 و مشتقات آن مانند M 263~b,a شمرده شده‌اند، می‌توان نشانه M 243~g را نشانه کلی برای جمع این‌گونه از محصولات در نظر گرفت؛ برای مثال، اگر در متن مقدار شیر بُز، شیر میش و کره را حساب کرده باشد، این نشانه به معنی لبنیات می‌تواند باشد، اما نکته جالب توجه عدم برابری مقدار محصول شمرده شده در متن و عدد جمع کل در پشت گل نبشته می‌باشد. این اتفاق، هرچند در تعداد محدودی گل نبشته دیگر نیز رؤیت شده (که در ادامه به یکی دیگر از آن‌ها خواهیم پرداخت)، اما تغییر مهمی در بازخوانی این الواح می‌باشد. یکی از تفاسیر احتمالی که می‌توان برای این گل نبشته داشت، این است که چون جمع‌داری کل در این لوح اهمیت نداشته پس جمع‌داری موجودی انبار یا پرداختی و خروجی انبار نیست؛ در نتیجه، احتمالاً کالاهای ورودی به یک انبار (شاید انبار نخبه حاکم بر جامعه) باشند. در این صورت می‌توان نشانه پشت لوح، یعنی M 243~g را به عنوان پیمان‌های دانست که محصولات درج شده در گل نبشته با آن مقیاس شده‌اند. یعنی M 243~g ظرف مقیاسی با اندازه 4(N30C)+1(N24)+1(N39B) برابر با N01 0.93 است که برای هر محصول که شمرده شده است؛ برای مثال، در ورودی اول که با N01 2 شمرده شده است، یعنی 2*0.93!

احتمال دیگری نیز برای توجیه این عدم برابری وجود دارد و آن این است که شاید این محصولات در سیستم دیگری به غیر از سیستم حجمی شمرده شده‌اند، که هنوز این سیستم برای ما مشخص نیست.

تصویر نگاری	معنای نگاری	طراحی گلنبشته	تصویر گلنبشته
obverse 1. header 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. ? 9. reverse 1. 	obverse 1. M305 , header 2. M269~b , 2(N01) 3. M260 , 2(N01) 4. M036+1(N30D) , 3(N39B) 1(N24)# 5. M379 , 1(N30C) 6. M278~g , 1(N30C) 7. M293~d , 1(N30C)# 2(N30D)#? 8. x , 1(N39B) 9. M210~g , 3(N39B) 1(N24) reverse column 1 1. M293~d , 2(N01) 1(N39B) 1(N24) 2(N30C)?	 	

تصویر ۲. بازخوانی و طراحی و تصویر نگاری گل نبشته 27 , 31 MDP (نگارندگان، ۱۳۹۷).

گل‌نیشته MDP 31, 27

یک گل‌نیشته مدیریتی آغازیلامی با ابعاد $۶۷ \times ۴۳ \times ۲۱$ میلی‌متری و از جنس گل رس، که از محوطه شوش به دست آمده و برای نخستین بار در سال ۱۹۴۹ م. توسط «رونالد دومکنم» منتشر شده است؛ این گل‌نیشته هم‌اکنون در موزه لوور پاریس نگهداری می‌شود (ر. ک. به: تصویر ۲).

این متن به خوبی حفظ شده است و به جز در یک مورد که معنانگار خوانا نیست، محو شدگی یا شکستگی ندارد و احتمالاً یک متن جمع‌داری یا ورودی به انبار است و نشان‌دهنده مجموع چند معنانگار که به احتمال زیاد محصولات مربوط به غلات به ویژه جو می‌باشند و با سیستم شمارشی حجمی شمرده شدند.

شروع ستون اول با تیترا، معنانگار M305 است که عنوان خاندان می‌باشد. ورودی اول، نشانه یا معنانگار M269~b که احتمالاً روغن حیوانی (Dahl, 2005a: 5-6) است و با تعداد 2(N01) شمرده شده، که با توجه به ادامه متن و سیستم شمارشی به کار رفته در جمع‌داری کل پشت گل‌نیشته در سیستم ظرفیت یا حجمی شمرده شده است.

ورودی دوم، نشانه M260 است که احتمالاً یک محصول فرآوری شده از غلات می‌باشد و با تعداد 2(N01) شمرده شده است و ورودی سوم نیز نشانه یا معنانگار M036 با ترکیب عدد 1(N30D) یک معنانگار می‌سازند که احتمالاً نشانه محصولی از غلات، ولی با یک پیمانۀ مشخص (Dahl, 2005b: 3) با تعداد 3(N39B) به علاوه 1(N24) در سیستم حجمی شمرده شده است. ورودی چهارم و پنجم به ترتیب با نشانه‌های M379 و M278 هستند که هر دو با عدد 1(N30C) در سیستم لیتری یا حجمی شمارش شده‌اند. ورودی ششم، نشانه M293~d نیز احتمالاً یک محصول مرتبط به غلات، که با تعداد 1(N30C) + 1(N30D) شمرده شده است. ورودی هفتم که نشانه آن خوانا نیست، با تعداد 1(N39B) شمارش شده می‌باشد. هشتمین ورودی نیز احتمالاً محصول مرتبط به غلات با معنانگار M210~g که با تعداد 3(N39B) به علاوه 1(N24) شمرده شده است. در پشت گل‌نیشته نیز تنها یک ورودی با نشانه M293~d به عنوان نشانه کل و با تعداد 1(N01) به علاوه 1(N39B) به علاوه 1(N24) به علاوه 2(N30C) شمارش شده، که مانند گل‌نیشته پیشین، جمع پشت گل‌نیشته با بقیه ورودی‌های این گل‌نیشته بی‌ارتباط است. احتمالات نتیجه‌گیری شده گل‌نیشته قبلی، برای این لوح نیز صادق است.

نکته برجسته دیگر این گل‌نیشته، عدم حضور معنانگار مالک یا مالکان قبل از هر محصول می‌باشد که در این صورت، کل این محصولات مربوط به تنها نشانه مالکیت در این متن، یعنی هدر (سرلوحه) هستند و نکته دیگر جمع‌داری روغن حیوانی با محصولات مرتبط با غلات می‌باشد که در میان گل‌نیشته‌ها کمتر به چشم می‌خورد؛ شاید دلیل این تفاوت آن باشد که چون همه محصولات متعلق به یک خاندان و مالک می‌باشد، کاتب یا حسابدار نیازی به تفکیک آن‌ها و محاسبه در دو متن جدا، نداشته است.

نتیجه‌گیری

در ادامه تکامل مرحله دوم آغاز نگارش، گل‌نیشته‌های آغازیلامی به صورتی اختصاصی در قلمرو ایران ظهور پیدا کردند؛ هرچند که این خط از لحاظ استفاده از سیستم‌های شمارشی مشابه آنچه که در متون آغازمیخی می‌بینیم، شاید قابل مقایسه با نیای مشترکشان باشد، اما از لحاظ نشانه‌های معنانگاران به جز چند نشانه، کاملاً مستقل و جداگانه از خط آغازمیخی، تکامل یافته است و نباید در تفسیر و ترجمه این گل‌نیشته‌ها نگرشی بین‌النهرینی به آن‌ها داشته باشیم. بنابراین، با توجه به این‌که هنوز هم این خط به صورت کامل رمزگشایی نشده است، نمی‌توان در تفسیر و ترجمه آن‌ها قطعیتی صادر کرد.

همان‌طور که در این مقاله اشاره شد، دو گل نبشته‌ای که در این متن مورد بازخوانی قرار گرفته‌اند، نشان دادند که فرضیاتی که براساس متون آغازمیخی معاصر با متون دوره آغازیلامی، برای ترجمه این متون در نظر گرفته شده، می‌تواند صحیح نباشد و نیاز به بررسی بیشتری دارند؛ علاوه بر کمبود مدارک مادی به دست آمده از محوطه‌های آغازیلامی که نشان‌دهنده شیوه‌ای از اقتصاد معیشتی و نیز سیستم مدیریتی این دوره است، نگاه عجولانه و شتاب‌زده و مقایسه این دوره با دوره هم‌عصر آن در بین‌النهرین، منجر به مشکلات بیشتر در بازخوانی گل نبشته‌های آغازیلامی شده است. بنابراین شایسته است، در بازخوانی این متن علاوه بر در نظر گرفتن ساختار معنایی، به شیوه معیشت، اقتصاد و نیز سلسله‌مراتب اجتماعی این دوران نیز مستقل از دوره‌های معاصر آن، نگاهی جدی و دقیق داشت. تاکنون فرض در تفسیر متون آغازیلامی بر این بوده که هر آنچه در روی گل نبشته ثبت می‌شود، عیناً باید در پشت گل نبشته جمع بسته شود، اما این دو گل نبشته (به‌عنوان نماینده‌ای از چندین گل نبشته دیگر) این فرض را نقض می‌کنند و پرسش بزرگی در مسیر تفسیر این الواح ایجاد می‌شود؛ هر چند که در مدیریتی بودن تمامی این الواح شکی نیست، اما باید به اهمیتی که این الواح برای کاتبان و روسای جوامع آغازیلامی داشته است نیز توجه کرد و این نقض کردن را بدین معنا در نظر گرفت که احتمالاً جمع کالای ورودی یا اهدایی به انبار مؤسسه یا خاندان و یا حتی یک معبد از اهمیت چندانی برخوردار نبوده و صرفاً موجودی یا خروجی انبار اهمیت داشته است و علامت نگارشی پشت این نوع گل نبشته‌ها را به‌عنوان ظرف مقیاسی برای این نوع کالاهای اهدایی در نظر گرفت. ولی اگر فرض برابری جمع رو و پشت گل نبشته را همچنان صحیح در نظر بگیریم، پس باید به دنبال یک سیستم شمارشی جدید در این متون باشیم که تاکنون از متون دوره اوروک و نیز گل نبشته‌های آغازمیخی هم به دست نیامده است.

کتابنامه

- حصاری، مرتضی (۱۳۸۶). «گزارش مقدماتی کاوش محوطه باستانی سفالین-پیشوا». گزارش‌های باستان‌شناسی (۷)، جلد اول، مجموعه مقالات نهمین گردهمایی باستان‌شناسی ایران، پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، پژوهشکده باستان‌شناسی، صص: ۱۶۵-۲۰۰.
- مجیدزاده، یوسف (۱۳۷۹). «نخستین و دومین فصل حفريات باستان‌شناختی در محوطه ازبکی: ساوجبلاغ (۱۳۷۷-۱۳۷۸)». پژوهشکده باستان‌شناسی، سلسله گزارش‌های مقدماتی، شماره ۱.
- یوسفی‌زُشک، روح‌الله (۱۳۸۹). «پیدایش نهادهای پیش‌حکومتی در فلات مرکزی ایران؛ خان‌سالارهای آغازیلامی در تپه سفالین-پیشوا». رساله دکتری، تهران: دانشگاه تهران (منتشر نشده).

- Alden, J. R., (1982). "Trade and Politics in Proto-Elamite Iran". In: *Current Anthropology*. Vol. 23, No.6, December, pp: 613-640.

- Dahl, J. L., (2005a). "Animal Husbandry in Susa during Proto-Elamite Period". *StudiMiceneid Egeo-Anatolici*, no.47, pp: 81-134.

- Dahl, J. L., (2005b). "Complex Graphemes in Proto-Elamite". *Cuneiform Digital Library journal*, 2005: 3.

- Dahl, J. L.; Hessari, M. & Yousefi zoshk, R., (2012). "The Proto-Elamit Tables from Tape Sofalin". *Iranian Journal Of Archaeological Studies*, Vol. 2, Issue 1, Summer

and Autumn, pp: 57-73.

- Dahl, J. L., (2014). "Early Writing in Iran, A Reappraisal". *IRAN*, Vol. 47, British Institute of Persian Studies, pp: 23-31.

- Damerow, P. & Englund, R., (1989). *The Proto-Elamite Texts from Tepe Yahya*. Cambridge: American School of Prehistoric Research Bulletin 39.

- Desset, F. (2016). "Proro-Elamite Writing in Iran". *Archeo-nil: Emergence of the state and development of the administration: the role of the writing in Egypt, Near East and China*, no.26, Paris: Cybele, pp: 67-104.

- Dittman, R. (1986a). "Susa in the Proto-Elamite Period and Annotations on the Painted Pottery of Proto-Elamite Khuzestan.", *Gamdat Nasr: Period or Regional Style*, Edited by Use Finkbeiner and Wolfgang Rolling. *Beihefte Zum Tübinger Atlas des orderen orientis*, Reihe B. no. 62, Wiesbaden. pp: 171-96.

- Dittman, R., (1986b). "Seals, Sealings and Tablets: Thoughts on the changing pattern of Administrative control from the late Uruk to the Proto-Elamite period at Susa." *Gamdat Nasr: Period or Regional Style*, Edited by Uwe Finkbeiner and Wolfgang Röllig. *Beihefte Zum Tübinger Atlas des Vorderen orientis*, Reihe B. no. 62, Wiesbaden. pp: 332-66.

- Dyson, R. H., (1968). "Early Work on the Acropolis at Susa. The Beginning of Prehistory in Iraq And Iran". *Expedition*, 10, pp: 21-34.

- Englund, R., (2004). "The State of Decipherment of Proro-Elamite". In S. Houston, *The First Writing: Script as History and Process*. Cambridge: Cambridge University Press. pp: 100-149.

- Friberg, J., (1978-79). *The Third Millennium Roots of Babylonian Mathematics I-II*. Goteborg: University of Goteborg, Department of Mathematics.

- Girshman, R., (1938). *Fouilles de Sialk*, Volume I. Paris: Guenther.

- Le Brun, A., (1971). "Recherches startigraphiques I'acropole de suse, 1969-1971", *Cahiers de la Delegation archeologique Francaise en Iran I (CahDAFI 1; Paris, France: Geuthner)*, pp: 163-216

- Nicolas, Ilne. M., (1990). *Malyan Excavation Report, vol.1: The Proto-Elamite Settlement at TUV*, Philadelphia.

- Pittman, H., (1997). "The Administrtive Function of Glyptic Art in Proto-Elamite Iran: A Survey of Evidence". *Sceaux d'orient et leur employ. Resorientales*. Vol.X , pp: 133-135.

- Scheil, V., (1900). *Textes elamites-semitiques (premiere serie)*. In 2, Memoires de la Delegation en Perse. Paris.

- Sumner, W. (1986). "Proto-Elamite Civilization in Fars". *Gamdat Nasr: Period or Regional Style*, pp: 199-211.

- Tosi, M., (1983). "The Notion of Craft Specialization and its Representation in the Archaeological Record of Early States in the Turanian Basin". in: Spriggs, M (eds.), *Marxist Perspective in Archaeology*, Cambridge University Press, Cambridge, pp: 22-

53.

- Wright, H. T. & Johnson, G. (1975). "Population, Exchange and Early State Formation in Soutwestern Iran". *American Anthropologists*, 77, pp: 267-89

